

לדון בלי לשפוט: הסגולה לשנה החדשה שעוד לא ניסינו מבוסס על לקו"ש כז/160

לפני כחמישים שנה פרצה מחלוקת בין שתי התנועות החסידיקות המובילות בארצות הברית – חב"ד וסאטמר. הוויכוח נשא פן אידיאולוגי של גישה מכילה ומקרבת מצד חב"ד מול נטייה לשמרנות ואנטי-ציונות מצד סאטמר, ואולם כדרכם של יהודים, הוויכוח התפתח גם בכיוון האישי.

הייתה אז אישה חבדי"ת שעבדה כמורה באחד ממוסדות סאטמר בניו יורק, ובוקר אחד היא נקראה למשרדה של המנהלת והתבשרה שהיא מפוטרת. האישה נפגעה עד עומק ליבה, היא עשתה את מלאכתו נאמנה, היא אהבה בכל ליבה את תלמידותיה ולא הבינה למה עליה לאבד את פרנסתה ושליחות חייה בגלל וויכוח בין הרים גדולים ונישאים. במר נפשה ביקשה פגישת "יחידות" עם הרבי מליובאוויטש ושפכה מילים סוערות על האטימות של המעבידים שלה.

הרבי הקשיב ברגישות ואחרי שבירך אותה למצוא מקום עבודה אחר, הגיב בצורה מדהימה: "תראי, אנחנו נמצאים באמצע שנת הלימודים והמורה שהחליפה אותך, תזדקק לעוד חצי שנה כדי להכיר את הבנות ובינתיים נופלות התלמידות בין הכיסאות ומאבדות את השנה. אני מציע שתרימי טלפון לאותה מורה שמונתה במקומך ותתני לה סקירה על הכיתה כדי להקל עליה את החפיפה..."

מה קרה כאן? מעבר לגדלות הלב והמבט של הרבי, זאת דוגמה לניהול שיחה עניינית בלי שיפוטיות ובלו דעות קדומות. זאת אמנות ניהול שיחה פרודוקטיבית שבה אתה לא מאשים ולא מתעסק עם המגרעות השליליות של הזולת, אלא נוגע ישר בעניין ומשיג את מה שחשוב בעיניך.

אנחנו זקוקים לכלי הזה, משתי סיבות: ראשית, כל אחד רוצה להשיג משהו מאדם אחר, בעל זקוק לשיתוף פעולה מצד אשתו, אישה צריכה מבעלה, ההורים מהילדים וכולם צריכים את הבוס או את השכן. ברוב המקרים אנו פועלים באמצעות התפרצות ביקורתית, איום והתמסכות שלא מועילה הרבה, ומה שאנו רוצים ללמוד היום הוא כיצד לגבש דרך אחרת ופרודוקטיבית? איך לגרום לזולת להיעתר להיענות לנו בלי ליפול לסגנון המאשים או המתקרבן?

אולם הנושא חשוב שבעתיים בימים אלו, משום שזה אחד התחומים להשתפר בהם כהכנה לימי הדין. אנו נגלה היום דבר מפתיע: גיבוש צורת תקשורת חיובית ונטולת האשמות אינה חשובה רק בין אדם לחברו אלא גם בין אדם למקום!.

ב. פרשת השבוע, "שופטים", נושאת ריח של "אלול". היא תמיד הפרשה הפותחת את החודש הרציני והעמוק בשנה. מה הקשר בין השניים? כיצד הפרשה מהווה הכנה לימי הרחמים והסליחות?¹ הקשר נמצא מיד במילים הראשונות של הפרשה:

1. דברים טז: שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלוקיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק... צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' א נתן לך

הכוונה הפשוטה של הפסוקים היא חובת הקמת בתי דין בכל קהילה יהודית. ואולם לאורך כל ההיסטוריה שואלים המפרשים אותה השאלה: למה הפסוקים כתובים בלשון יחיד ובגוף ראשון – "שופטים ושטרים תתן לך בכל שעריך"? הרי חובת מינוי הדיינים מוטלת על הקהילה, על המדינה או על המלך (שמדובר עליו הרבה בהמשך הפרשה) ולא על האדם היחיד? יתירה מכך: מהי ההדגשה הבולטת "שופטים ושטרים תתן לך"? איזה שופטים צריך אדם למנות לעצמו?

הכרח לומר כי מעבר לציווי הקהילתי להקים בתי דין, התורה רומזת לציווי אישי: "שופטים ושטרים תתן לך בכל שעריך!", תמנה את עצמך לשופט על עצמך. אל תחיה חיים אוטומטיים,

¹ בשנים הקודמות דיברנו על מצוות "ערי מקלט" שעומדת במרכז הפרשה והיא משל לחודש אלול שהוא "עיר מקלט" כנגד הסחות הדעת של היצר הרע.

אינסטינקטיביים שנסחפים אחרי הרגש והדחפים הטבעיים, אלא תהיה שופט היושב על כס המשפט ובוחן ושוקל כל מילה וכל תגובה בהתאם להכרעת השכל והדין הנכון.

הכוונה בראש ובראשונה היא למינוי שופטים "בכל שעריך", להיות שופט המבקר את מה שנכנס בשערי האישיות – שהם הפה, האוזניים, העיניים והאף. וברוח ימינו: לשים מסכה על הפנים...

של"ה שופטים דרך חיים א': שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך - כאן יש רמז מוסר להא דתנן בספר יצירה, שבעה שערים הם בנפש: שתי עיניים, שתי אזנים, הפה ושני נקבי האף... ועל אלו השערים ישים האדם לעצמו שופטים ושוטרים, כלומר שישפוט את עצמו תמיד.

בנוסף, הכוונה היא גם לטיפול מידה שהיא קשורה ישירות לימי הרחמים והסליחות. הפסוקים מצווים כאן שלוש פעמים לשפוט משפט צדק - "ושפטו את העם משפט צדק ... צדק צדק תרדף" – וחז"ל פירשו את הציווי לעשות "צדק" במובן חדש:

שבועות ל,א: נאמר בפרשת קדושים 'בצדק תשפוט עמיתך' - שלא יהא אחד [מבעלי הדין] יושב ואחד עומד, אחד מדבר כל צרכו ולשני אומר קצר דברך [אלא הדיין ייתן יחס שווה לבעלי הדין]. דבר אחר: בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חברך לכף זכות.

הגמרא מחדשת פרשנות מעמיקה למושג "צדק": הוא אינו מתפרש רק במובן הרגיל של יושר ואמת, אלא במובן של "צדקה וצדקות" שמבטאות חסד ואכפתיות לפנים משורת הדין (כמו "הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו") וכאן הכוונה לכל אחד ואחת מאתנו: בכל רגע אנו שופטים את המציאות, שומעים סיפורים ומעניקים להם פרשנות וכאן מצווה התורה לכל אחד ואחת להיות "שופט צדק", שופט ששומע סיפורים ומלמד זכות ומפרש אותם על הצד החיובי.

הדבר היותר מעניין הוא שהגמרא קובעת במקום אחר כי זאת סגולה עוצמתית לזכות לרחמים בימי הדין. אם אתה תהיה שופט שדן לכף זכות - תזכה שגם השופט כל הארץ ידון אותך לכף זכות.

הנה סיפור מפעים מהגמרא המוכיח זאת: **שבת קכז,ב: מעשה באדם אחד [שאליתות דרב אחאי גאון: זהו רבי עקיבא] שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית בדרום שלש שנים. ערב יום הכיפורים אמר לבעל הבית: תן שכרי ואלך ואזון אשתי ובני. אמר: אין לי מעות. תן לי פירות ... אין לי ... תן לי קרקע - אין לי ... הפשיל כליו לאחוריו והלך לביתו בפחי נפש. לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו ועמו משוי ג' חמורים ... והלך לבית הפועל. אחר שאכלו ושתו ונתן לו שכרו, אמר בשעה שאמרתי אין לי - במה חשדתי? אמרתי ... שמא הקדיש כל נכסיו לשמים. אמר לו: נשבע שכך היה. הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה. וכשבאתי אצל חברי בדרום התירו לי נדרי, ואתה כשם שדנתני לזכות - המקום ידין אותך לזכות².**

הרבי מליובאוויטש מצטט עוד ראייה חזקה לכך בשם הצדיק רבי נחמן מברסלב שהביא בשם סבו, הבעש"ט הקדוש: המשנה בפרקי אבות אומרת: "עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מה אתה עתיד ליתן דין וחשבון". וכאן עולה תמיהה: סדר משפט הוא שתחילה עורכים "חשבון" ובסוף מכריעים "דין". תחילה מעניקים לנאשם זכות להגן על עצמו ושוקלים את הטענות ואחרי כמה שנות דיונים מכריעים את דינו. וכיצד נאמר להיפך - "ליתן דין וחשבון", שתחילה מכריעים את הדין ורק אחר כך עורכים החשבון?

הרי כך היו נערכים משפטים במשטרים חשוכים כמו רוסיה הסובייטית, שהדין בבית המשפט היה רק הצגה מרושעת לגזר הדין שנחתם קודם במחשכים?

הרבי מליובאוויטש (ליקוטי שיחות ו/283) מציין יסוד שהובא בליקוטי מוהר"ן בשם הבעש"ט: כמה משניות אחר כך נאמר: "נפרעים מהאדם מדעתו ושלא מדעתו" ולכאורה מה הכוונה "מדעתו"? איך האדם שותף להכרעת הדין האלוקי? מסביר הבעש"ט כי כאשר רוצים לגזור דינו של אדם, עושים

² העולם אומר דבר יפה: למה לא נאמר במפורש שהפועל היה עקיבא? הרי זה היה מוסיף בשבח דמותו העצומה? אלא חז"ל מספרים זאת בסתם כדי ללמדנו שזאת צריכה להיות הנהגת כל אדם ולא רק רבי עקיבא..

זאת "מדעתו" שלו עצמו. מגלגלים לפניו מקרה דומה למעשה שהוא עשה ומקשיבים **לדרך שבה דן את השני**: אם מדבר לזכות חברו - מזכים אותו ואם מכריע לחובה – מחייבים אותו.

כך נהג נתן הנביא עם דוד המלך. לאחר שאירע המקרה בין דוד לבת שבע, נכנס נתן לדוד והציג לו מקרה וביקש לשמוע את דעתו: איש עני בא להתארח אצל עשיר והייתה עמו כבשה אחת. לקח העשיר את כבשת העני ושחט אותה כדי לתת לעני אוכל. וכעת שאל נתן מה דינו של העשיר? דוד הזדעזע מהרשעות ואמר "בן מות הוא האיש". וכי אין לו מספיק כבשים לארח את העני שהוא צריך לקחת את כבשת הרש? אמר נתן: זה מה שעשית. אתה מלך ישראל ויכולת להתחתן עם כל אישה, אבל בחרת דווקא את בת שבע שהייתה כבשת הרש של אוריה החתי.

וזה פירוש המשנה "ולפני מי אתה עתיד ליתן **דין וחשבון**". קודם נותנים לאדם לחרוץ את דין הזולת ולפי זה עורכים את החשבון שלו עצמו.

ליקוטי מוהר"ן סימן קיג: שמעתי בשם הבעש"ט כי קודם גזר דין ... מטעים את האיש עצמו ושואלים אותו על כיוצא בו, והוא פוסק הדין, ואזי נגמר הדין. כמו שמצינו בדוד המלך ע"ה בבוא נתן הנביא וסיפר לו מעשה האורח וענה 'חי ה' ואזי נפסק הדין על דוד כאשר יצא מפיו. וזהו 'ונפרעין מן האדם מדעתו', כלומר ששואלין דעתו, ואעפ"כ הוא 'שלא מדעתו' כי אינו יודע שהדין עליו ... ולכן צריך ליזהר מאד שלא לגמור הדין [על אחרים] עד שישנה וישלש כי הוא סכנת נפשות.

ואחרי שהבנו עד כמה זה קריטי לדון אחרים לכף זכות, עלינו להיכנס לעומק העניין ולהבין: איך עושים את זה? האם לא מדובר בדרישה אוטופית שאינה עומדת בכלל בגבולות המציאות?!

ג. הציווי "לדון לכף זכות" עלול להישמע כמו עוד 'משפט השראה' נחמד שלא מחייב אף אחד. זה עוד משפט חכמת חיים לתלות על הפריגי'דר, אבל כזה שאינו מציאותי: איך זה אפשרי? האם חז"ל מחנכים אותנו לנאיביות, לתמימות וגלגול עיניים? הרי העולם מלא באנשים אנוכיים, נצלנים, מחפשי כבוד וחסרי גבולות וכיצד אפשר להיתמם ולשפוט את כולם לכף זכות?!

לדוגמה: הזמנו בעל מלאכה הביתה והוא גם גבה מחיר כפול וגם עבד מהר ולא עשה עבודתו כראוי. האם עלינו להיתמם ולומר 'הוא כנראה חדש בתחום ואינו מכיר די הצורך את העבודה'. ואם יתברר שהוא וותיק מאוד, אז צריך לומר 'אולי אשתו חולה והוא לא מרוכז די הצורך'... או הילד חוזר מבית הספר עם מכתב מהמנהל שהוא התפרע ושבר את דלת הכיתה. האם עלינו לשקר את עצמנו ולומר: א. זה לא היה הוא. ב. גם אם היה הוא, החברים סחפו אותו. ג. ואם יתברר שאף אחד לא סחף אותו, נטען שהוא לא אשם כי אבא שלו לא נמצא בבית והוא מחפש תשומת לב...

התמיהה מגיעה לשיא בניסוח המפורסם של הדרישה הזו כפי שהיא מוצגת בפרקי אבות. בעוד שבגמרא מסכת שבעות שהובאה לעיל נאמר הדין הזה בצורה די **מצומצמת**:

2. שבעות ל, א: הוי דן את חברך לכף זכות – רש"י: הרואה חברו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות - הכריעו לזכות ואל תחשדהו בעבירה.

הנה התנא רבי יהושע בן פרחיה הולך מאה צעדים קדימה ומטפס לגבהים:

אבות א, ו: רבי יהושע בן פרחיה אומר: עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות.

הוא לא אומר רק "חברך", אלא "אדם", ולא סתם "אדם" אלא "כל האדם". וזה פלא גמור.

נסביר: הציווי "לדון לכף זכות" יכול להתפרש רק על "חברך", על אדם שאתה מכיר כצדיק או לפחות כאדם בינוני וכאן באה התורה ומצווה לאפשר לחברך **ליהנות מהספק**. אתה הרי לא יודע מה היה שם וכל סיפור יכול להתפרש גם לטובה וגם לחובה ולכן תעמידהו על חזקת כשרות ותפרש את הסיפור לטובה. כך כשלא מדובר ב"חברך", אלא בסתם אדם שאינך מכיר ושמעת עליו סיפור בתקשורת או בין מנחה למעריב והסיפור יכול להתפרש לכאן או לכאן – תשמור לו את חזקת החפות

והעמידה על חזקת כשרות. בהערה³ הובאו שני סיפורים מאלפים כדוגמאות לכך עד כמה אי אפשר לדון ולשפוט את מה שקורה בעולמם של אחרים.

ואכן כך הובא לעיל פירוש רש"י בשבועות, וכך כותבים רבים מהראשונים ומהפוסקים להלכה: הציווי "לדון לכף זכות" נאמר רק באדם צדיק או בינוני שאין חזקה להרשיע אותו ולכן תשמור לו את חזקת החפות. אבל כאשר מדובר ברשע, בעל רקע מוכח להזיק - אין טעם לדון אותו לזכות.

רמב"ם פירות המשנה אבות: כשיהיה אדם שלא תדע בו אם צדיק אם רשע ותראהו שיעשה מעשה ... שאם תפרשהו על דרך אחת יהיה טוב ואם תפרשהו על דרך אחרת יהיה רע - קח אותו על הטוב. ואם האדם נודע שהוא צדיק ... ואפילו נראה בו מעשה שכל ענייניו מורים שהוא רע ואין יכול להכריעו לטוב אלא בדוחק גדול - ראוי שתיקח אותו שהוא טוב ... אבל כשיהיה רשע ... ואפילו עשה מעשה שכל ראיותיו מורות שהוא טוב ויש בו צד רחוק לרע - ראוי להישמר ממנו ושלא תאמין שהוא טוב.

אולם כל זה מנוגד לדברי רבי יהושע בן פרחיה שמצווה "הוי דן את כל האדם לכף זכות", ולכאורה הכוונה אפילו רשע⁴. וכך כותב במפורש רבנו בחיי שם ש"כל אדם" פירושו כפשוטו כל אדם. והקושייה עצומה: איך אפשר לדון רשעים לכף זכות? מה עלינו לחשוב ולומר? ועוד לטעון שזה התנאי וההכנה לימי הדין של כולנו?! (ראו בהערה⁵ תוספת יפה לנושא).

שו"ת מהרי"ל דיסקין פסקים: מאמרם 'הוי דן את כל האדם לכף זכות' והרי עניינו רואות ההיפך? ואם למצווה בעלמא – היאך נעשה שקר בנפשנו?!

³ שני סיפורים – לדון לכף זכות: 1. בזמן מלחמת העולם הראשונה היה רעב בירושלים. האימפריה העות'מנית (הטורקית) ששלטה בארץ נגררה לצד גרמניה במלחמה, וזה יצר רעב בארץ. יהודי שעבד כמוהל יצא מביתו לכמה שעות וכשחזר, ראה את בנו מלקק סוכריה. הוא התעניין מאיפה לקח את הכסף והילד הצביע על מטבע שעמד גבוה באחד הארונות. המוהל פרץ בצרחות וכמעט התעלף. הוא שמר מכל משמר על אוצר, היה לו מטבע זהב בשם "נפוליאון" צרפתי שהיה תעודת הביטוח של המשפחה לימים קשים ועכשיו הילד לקח אותו. הוא שאל איפה העודף שהחזיר המוכר והילד ענה שהמוכר לא החזיר. האיש רץ אל המכולת וטבע את העודף על המטבע יקר-הערך, אבל החנווני טען שהוא קיבל מהילד מטבע פשוט שמספיק בדיוק עבור הממתק. המוהל צרח שזה לא יכול להיות כי לא היה מטבע אחר אבל המוכר התעקש. הסיפור התפרסם בירושלים וכמובן כולם הדירו רגליהם מהמכולת עד שהאיש סגר את המקום. חלפו שנים, המלחמה הסתיימה, העות'מנים עזבו והבריטים הגיעו והמצב הכלכלי השתפר. באחד הימים קיבל המוהל מכתב ובו מטבע נפוליאון זהב והיה כתוב כך: "אני ירושלמי וותיק ועלי לפרוק ויודי. בעיצומו של הרעב הנורא לפני כמה שנים, יצאתי לרחוב רעב וחלוש. השארתי אישה חולה וילדים נפוחים מרעב והרגשתי שעולמי מתמוטט. לפתע ראיתי את בנך צועד ברחוב עם מטבע נפוליאון זהב ואמרתי לעצמי כי ילד שמשחק במטבע יקר כזה, כנראה אביו עשיר עצום. לקחתי את המטבע היקר והשארתי לו מטבע פשוט. הילד הלך למכולת וקנה לעצמו חטיף ואילו אני הצלתי את בני משפחתי ממות בטוח. כעת כשהמצב הכלכלי השתפר, הדבר הראשון שאני עושה הוא להשיב את המטבע שלקחתי מבנך..."

2. הרב אברהם שמואל סופר, ה"כתב סופר" שהיה בנו של החתם סופר וכיהן אף הוא כרב העיר פרשבורג, מספר באחד מספריו את הסיפור הבא: גדולי התורה של פרשבורג ישבו בסעודה מכובדת אצל עשיר העיר. כטוב ליבו בין סיפור המארח כי הוא מחזיק מטבע זהב יחידה במינה, שריד מימי בית המקדש. הרבנים ביקשו לראות את המטבע ובהתרגשות היא עברה בין כולם. הסבב הסתיים והגביר ביקש את המטבע והתברר שהוא נעלם. דממה השתררה בקהל, גדולי הרבנים באשכנז ישבו שם ואחד מהם נחשד בגניבה חמורה. במאמץ להציל את כבוד הרבנים, קם אחד והציע שכולם ירוקנו את הכיסים ויפגינו את חפותם. כולם הסכימו, חוץ מזקן הרבנים שם. הוא טען כי עצם החשד הוא ביזוי לכבוד התורה והוא לא מוכן לשלול מעצמו מעשה גניבה. הטענה הקלושה התקבלה בלב כבד אצל הנוכחים והם התפזרו בתחושה קשה. כאשר אספו המלצרים את המגשים, גילו את המטבע על השולחן. כנראה מישהו הניח שם בטעות. הגביר כינס שוב את הרבנים, ביקש את סליחתם ואז תבע הסבר מאותו רב מדוע סירב לגלות את כיסיו? הרב פתח את הארנק והדהים את כולם: הוא הוציא מטבע זהב מהכיס שלו. מתברר שהוא החזיק מטבע כזה וכיון שהגביר התרברב שיש לו מטבע יחיד בעולם, לא רצה לבייש אותו. אולם כאשר דרשו מכולם לפתוח את הכיסים, היו מוצאים אצלו את המטבע ואיש לא היה מאמין לו...

⁴ יתירה מכך: תוספות (יבמות סא, א) אומר שבכל פעם שנאמר "האדם" עם ה"א הידיעה, זה בא לרבות נכרים. ⁵ העולם חוזר בשם השפת אמת פירוש נהדר: "הוי דן את כל האדם לכף זכות", פירוש, תדון את כל הרקע של האדם - את מאורעות חייו הקשים שהביאו אותו לחטוא, את המשפחה בה גדל, החינוך שהוא קיבל וכו'. ואכן דומה לזה בתנאי פרק ל" על הציווי "אל תדין חברך עד שתגיע למקומו", שמקומו גורם לו לחטוא וכו'. וזה באמת מתרץ את השאלה בפנים איך אפשר לדון כל אדם לכף זכות. ואולם הרבי מביא זה (לקוש כז/164) ומקשה שזה רק הסבר כיצד לא להעניש את החוטא, אבל אין בכך "לימוד זכות", זה לא מוסיף לו נקודות זכות ומעלה.

הרבי מליובאוויטש הקדיש פעם שיחה ארוכה ומפולפלת להבנת הנושא והציג גישה מקורית ורעננה למצווה "לדון לכף זכות". היא בהחלט ממלאת השראה והתעוררות בפתח ימי הרחמים והסליחות.

ד. לפני כמה שנים ביקש מורה צעיר בירושלים לפגוש את מורו המבוגר, שלימד אותו שלושים שנה קודם. המורה הצעיר נקש על דלת ביתו של המבוגר ולחץ את ידו בחום. "תדע לך שרק בזכותך בחרתי במקצוע ההוראה. הלימוד שאתה נתת לי לחיים גרם לי לרצות להיות מורה בעצמי". המורה המבוגר לא הבין את פרץ ההתרגשות וביקש הסברים.

"היינו ילדים קטנים בכיתה שלך ואחד התלמידים הגיע עם שעון יקר על היד. אביו חזר מחוץ לארץ ופינק אותו בשעון נוצץ. בהפסקה התאספה סביבו כל הכיתה וביקשה ללטף את השעון הנוצץ, ולפתע השעון נעלם. התפוגג, כאילו נבלע באדמה. הילד פרץ בבכיות וכשאתה – המורה – נכנסת לכיתה לקראת השיעור, ביקשת את כולנו להיעמד בטור לאורך הקיר ולעצום את העיניים. עברת בין כולנו ומצאת את השעון אצלי בכיס. בשקט, בלי לומר מילה אחת, החזרת אותו לילד והמשכנו את השיעור. למזלי, היות שהורית לכולם לעצום עיניים, אף אחד כולל הנגבב עצמו לא ידע שאני הגנב וככה נחסכה ממני בושה נוראה. באותו רגע החלטתי שאם יש כאלה מורים בעולם – אני רוצה להיות מורה בעצמי.

"ואולם כל השנים אינני מבין משהו", המשיך המורה הצעיר לשאול: "מילא שלא אמרת כלום לחברים, אבל איך לא אמרתי לי כלום? איך זה שלא קראת להוריי לבית הספר ולא העמדת אותם על אישיותו המפוקפקת של בנם שעלול לגדול גנב מושחת?"

המורה המבוגר הביט לתוך עיניו של הצעיר ואמר: "עד הרגע הזה לא ידעתי שאתה הגנב. גם אני חיפשתי לכם בכיסים בעיניים עצומות..."

הציווי "לדון לכף זכות" אינו מדבר על מה שהיה, אלא על מה שיהיה. הוא לא נוגע לעבר אלא לעתיד. הוא לא עוסק במה שקרה, אלא במה **שיכול לקרות**. אם אדם חטא ועשה מעשה שלילי – אין שום מצווה להיות נאיבי ולהכחיש את מה שקרה. היהדות לא עוסקת בחזון אוטופי דמיוני שאינו עומד במבחן המציאות. הציווי של רבי יהושע בן פרחיה הוא אחר:

תאמין שזה לא "כל האדם", תאמין שזה לא כל הפוטנציאל שלו. אפילו חוטא ומנוול, בתוכו מקנן עולם שלם שלא חטא, שכואב את הכשל ובוכה ומתייסר על הנפילה הזו. האדם הוא יצור מורכב, דואלי, הוא כולל צדדים אפלים וצדדים יפים, ולכן תאמין בכל ליבך שהחטא הוא לא התוצאה הסופית. אם הקב"ה נותן לאדם ניסיון קשה, הוא מעניק לו גם כוחות אדירים לתקן ולכן עליך להיות בטוח שאפשר לבנות עם האדם הזה מערכת יחסים אחרת ושונה.

אולי יש לדחוס זה בתוך לשונו של ריב"פ: "הוי דן את כל האדם לכף זכות", כלומר, תדון את מלוא רוחב האישיות שלו - גם את הצדדים היפים שהשתקו בעת ביצוע החטא, אבל בוערים בקרבן.

למה הדבר דומה? פעם עלה יהודי על רכבת מגרמניה לצרפת. באותם ימים נמשכה הנסיעה כל הלילה והיהודי ביקש מהכרטיסן להעיר אותו בחמש בבוקר. באמצע הלילה עלה כומר על הרכבת ונכנס לישון במיטה הסמוכה באותו תא עם היהודי. הכומר תלה את הגלימה על הקולב ושכב לישון. בחמש בבוקר קם היהודי משנתו וכיון שהיה חושך, לא ראה ולבש בטעות את גלימת הכומר.

הוא יצא לדרכו וכשהאיר הבוקר, גילה פתאום את הבגד שהוא לובש. הוא אמר לעצמו: "איזה טיפש הכרטיסן. ביקשתי להעיר אותי והוא העיר את הכומר..."

הרבה פעמים אנו מערבבים בין היהודי ובין "בגדי הכומר". העובדה שהיהודי לובש בגדים של כומר לא הופכת אותו לכומר. הוא נשאר עם פוטנציאל של צדיק ויכול לתקן את מעשהו.

ואם מישוהו צריך חיזוק באמון ובאמונה בזולת, הנה וארט כביר שאמר האדמו"ר הצמח צדק מליובאוויטש (דרך מצותיך אהבת ישראל): התורה מצווה "ואהבת לרעך כמוך", ומפורסמת השאלה מהו "כמוך"? איך אפשר להעלות על הדעת לאהוב אדם זר כפי שהנך אוהב את עצמך או ילדיך? אלא ההסבר כזה: **כשם שאתה סולח לעצמך – כך תסלח לזולת.**

אחרי שאדם חוטא, הוא כועס על אחרים שמתמקדים רק בחטא שלו. הוא אומר: למה הם לא רואים את האישיות השלמה שלי? למה אינם מביטים על הטוב שעשיתי אתמול ואעשה מחר? מדוע אינם רואים שהכישלון הזה אינו משקף את כל העומק שבי? ועל זה מצווה התורה: "ואהבת לרעך כמוך", את אותו חשבון תעשה גם ביחס לזולתך ותדון אותו לכף זכות.

ואכן ראיתי בספרו של הגאון רבי יעקב יוסף מפולנאה, תלמידו של הבעש"ט, שמוצא זאת בתוך הציווי "שופטים ושוטרים תתן לך!". כלומר, את אותו משפט שהנך עושה לעצמך – תעשה לחברך.

3. ליקוטי שיחות כז/164: כאשר רואים יהודי שהקב"ה העמיד אותו בפני ניסיונות גדולים, זה עצמו הוכחה - שהקב"ה שאינו מבקש אלא לפי כוחם - העניק לו קודם את הכוחות הנעלים לעמוד בניסיונות הללו. וזה עניינו של ה'לימוד זכות' - להציף החוצה את צד המעלה והזכות של חברו, את הכוחות הנעלים שניתנו לו כדי לעמוד בניסיונות שלו.

וכאן מגיעים על נקודת השיא המזעזעת והמדמה: מכל גדולי ישראל, דווקא התנא רבי יהושע בן פרחיה היה זה שציווה "הוי דן את כל האדם לכף זכות". מדוע היה רגיש לכך יותר מכולם?

ישנה גמרא במסכת סנהדרין ששייכת לחלק "חסרונות הש"ס". היא הייתה גנוזה במשך מאות שנים מאימת הצנזורה של הנוצרים ובה מסופר דבר נורא: בימיו של רבי יהושע בן פרחיה השתוללה מחלוקת חמורה בין הפרושים לצדוקים והמלך ינאי צידד בצדוקים. הוא הרג רבים מחכמי ישראל ורבי יהושע בן פרחיה שהיה ראש הסנהדרין נאלץ לברוח מירושלים לאלכסנדריה. רק תלמיד נאמן אחד הצטרף אליו ועשה עמו את כל התקופה הקשה.

חלפו השנים ושלומית אלכסנדריה שכנעה את בעלה, ינאי, לאפשר לרבי יהושע לשוב. כשיצאו חזרה ונכנסו לפונדק דרכים, אירחה אותם בעלת האכסניה בצורה יפה. רבי יהושע התפעל ואמר לתלמידו: "כמה נאה אכסניה זו". התלמיד הגיב: "איזו נאה? הרי עיניה מכוערות!". רבי יהושע הזדעזע מהרמה הרוחנית של תלמידו וסירב לדבר אתו. התלמיד ביקש סליחה שוב ושוב, אבל רבי יהושע סירב לקבלו. במר ייאוש, הלך התלמיד והקים כת לעבודה זרה. כששמע רבי יהושע על ההתרסקות הרוחנית של תלמידו, הלך להתחנן לפניו שישוב בתשובה, אבל התלמיד ענה בייאוש כי תשובתו לא תתקבל למעלה, משום שמקובל בידינו שמי שהחטיא אחרים - אין מספיקים בידו לעשות תשובה.

מי היה התלמיד? בגמרא של חסרונות הש"ס ישנן שתי מלים נוראות:

חסרונות הש"ס סנהדרין קז,ב: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיים ולא כרבי יהושע בן פרחיה שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיים.

כל הצרות ושפך הדם המחריד מידיהם של הנוצרים, היה יכול להיחסך עם יחס אחר של רבי יהושע לתלמידו החוטא. אילו היה משכיל להביט אל "כל האדם" ומבין שיש בו צדדים קדושים שלא היו חלק מהחטא, היה מוכיח אותו ביד שמאל אבל אוהבו ביד ימין והכול היה שונה. ולכן רבי יהושע בן פרחיה עצמו היה זה שציווה: "הוי דן את כל האדם לכף זכות".

הרבי מלובאוויטש, ביאורים לפרקי אבות א/52,55: מסופר בגמרא על רבי יהושע בן פרחיה שדחה ל"אותו האיש בשתי ידיים" ומזה יצא שזקף לבינה והשתחוה לה. ולכן הזהיר במיוחד על מדה זו, משום שבאם היה מלמד עליו זכות ... אולי לא היו תוצאות כאלו ... ובאמת לאחר שיצא לתרבות רעה אמר לו רבי יהושע: חזור בך ... משום שאפילו אדם הנמצא בשפל המדרגה, דן אותו רבי יהושע לכף זכות וחשב שאולי יעשה תלמידו תשובה ואם דחק ונכנס – אין לך דבר העומד בפני התשובה!

ה. תכל"ס, לא מדובר בתיאוריות גבוהות אלא בשני צעדים מעשיים פשוטים. כשמישהו עושה לך עוול נורא ואתה זועם עליו עד השמים - מצווה רבי יהושע בן פרחיה שני צעדים מעשיים: א. אל תתייאש ממנו. תאמר בפ"ך - אפילו **בינך לבין עצמך** - שכמה שהוא כשל כרגע, זה אינו משקף את "כל האדם" שבו ובוודאי הקב"ה יערה עליו רוח ממרום לתקן את מעשיו.

ויש משמעות גדולה לומר את זה אפילו בינך ובין עצמך, משום שהאמירה מועילה לאותו זולת. כוח של דיבור הוא להציף באוויר העולם מציאות רוחנית מופשטת וכאשר מישהו אחר מאמין בו ומבטא בדיבור את צד הזכות שבו – בוהקת קרן של אור על הצד היפה שבו.

ב. במובן יותר מעשי, זה מדגיש את הנקודה בה פתחנו את שיעורנו: אם הנך פותח בשיחה עם אדם שאכזב אותך קשות – בן זוג, ילד או שכן – תנהל עמו שיחה עניינית ופרודוקטיבית נטולת האשמות. תוציא מהשיחה את הביקורת, את הציפורניים ואת הייאוש, ותמורת זאת תיגש לשיחה באמונה מלאה ש'אם אפשר לקלקל אפשר גם לתקן' והיחס הזה עצמו יציף את צד הזכות שבו.

בהזדמנות אחרת הביא לכך הרבי דוגמה מופלאה מבני נח: אחרי שנח יצא מהתיבה וראה את העולם שנעלם, את העולם הישן והמוכר שלא נשאר ממנו זכר, הוא שקע בשתייה. הוא נטע גפנים, הפיק מהם יין והטביע את יגונו בשתייה. בשכרותו התגלגל באוהלו בחוסר צניעות, והבן הצעיר, חם, ראה אותו בביזונו וקרא בזלזול לשני אחיו הגדולים.

כאן מספרת התורה: "ויקה שם ויפת את השמלה וישימו על שכמם שניהם וילכו אחרנית ויכסו את ערות אביהם, ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו". שם ויפת נהגו בכבוד מופלג באביהם. הם לא רצו להביט בגופו העירום, ולכן צעדו אחורה כשגבם אליו ופניהם קדימה וזרקו אחורה את הבגד מבלי להביט בו. ואולם כאן אומרת התורה שוב: "ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו". והתמיהה ברורה: לאחר שהודגש פעמיים שהם צעדו אחורה עם הגב, "וילכו אחרנית ... ופניהם אחרנית", לשם מה נאמר שוב "וערות אביהם לא ראו"?

אלא כאן מספרת התורה על האישיות העמוקה של שם ויפת: הם לא שפטו, הם לא חיפשו "ערוה", אלא זיהו בעיה שמבקשת פתרון. הם לא פתחו קבוצת וואטספ משפחתית "מה עושים עם אבא". הם לא כינסו דיון מומחים איך אירעה הנפילה הנוראה של נח - שלפני המבול היה "צדיק תמים" ואחרי המבול קוראת לו התורה "איש האדמה". תמורת זאת ניגשו בשקט וכיסו מה שהיה צריך לכסות.

כי השאלה האמיתית היא מי אתה עצמך. האם אתה עלוב ורקוב בתוכך ולכן נמשך אל הזבל ומתפלש בבוץ או נפש אלוהית טהורה ולכן רואה גם בזולת חלק מהאחדות האלוהית המושלמת.

בפתח חודש אלול נקבל על עצמנו לחזק את הראייה הטהורה על העולם ונזכה לגישה חוזרת כזו מלמעלה ולהיכתב ולהיחתם לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה וגאולת עולם על ראשם.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**